

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ

БРОЙ 2

2020

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION

VOLUME 2

2020

**ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ НА ЖЕНСКИТЕ
ДРУЖЕСТВА
В БЪЛГАРИЯ (1948-1989)**

ПЕНКА ЦОНЕВА ЦЕНОВА

*Penka Tsoneva.. EDUCATIONAL ACTIVITY OF WOMEN'S ASSOCIATIONS
IN BULGARIA (1948-1989)*

Резюме. Характерът на изследването е историко-педагогически. Посредством исторически извори се реконструира образователната дейност на женските дружества в България в годините на налагане на тоталитарната система у нас (1948-1953), на умерената либерализация (1953-1962) и на т. нар. „живковизъм“ (1962-1989)¹. Изведените тенденции в развитието на тази дейност, която е своеобразно продължение на училищното образование и фактор за перманентно самообразование на жените в България, се вписват устойчиво в българската образователна традиция.

Ключови думи: женски дружества, Български народен женски съюз, женски комисии, образователна дейност, нормативна уредба, тенденции.

---

¹ Калинова, Е., И. Баева. Българските преходи 1939–2010. С., 2010, с. 43-100.

Abstract. The type of this research is historical and pedagogical and it reconstructs by means historical sources the educational activities of the women's associations in Bulgaria in the years of imposition of the totalitarian system in our country (1948-1953), of moderate liberalization (1953-1962) and of the so-called "Zhivkovism" (1962-1989). The trends in the development of the company educational activity, which is a kind of continuation of the school education and a factor for the permanent self-education of women in Bulgaria, are consistent with the Bulgarian educational tradition.

Key words: Women's associations, Bulgarian National Women's Union, women's commissions, educational activity, legislation, trends.

Предговор

*„Дето има достойни майки,
там цъфтят семействата,
училищата и черквите,
обществото и държавата.“*

Петко Р. Славейков²

Значението на образованието на жената в условията на формирането на българската нация афористично и поетично е изразено от видните възрожденци и писатели – Иван Вазов (1850-1921)³, Петко Р. Славейков (1827-1895)⁴, Любен Каравелов (1834-1879)⁵, Константин Фотинов⁶ (1790-

² Славейков, П. Р. Възпитание на жените и народът. – В: Възрожденски страници. Антология, Т. 1, София, 1969.

³ Вазов, Ив. Майка ми - В: Люлека ми замириса. Лирични стихотворения.

„Ти ме роди, но ти ми даде
и светлото, що в теб блещеше,
ти и човека в мен създаде -
ти **два пъти** ми майка беше!“

⁴ За П. Р. Славейков „едно от най-големите безумства е това, дето да искаме да остава пренебрегнат и необразован прекрасният пол, сиреч жените, на които е посветена по-голяма част от нравственото възпитание на чедата“. Според Славейков „от образованата жена има полза мъжът, семейството, родината и цялото отечество. Според нея и от нея всичко излязва хубаво и благородно; а покрай необразованата жена подивява се всичко и всичко пропада, а най-главно децата, които само чрез майката се дигат или падат. Майките са били и ще си останат глави у възпитанието на децата и

1858) и други. Поетичният образ е в унисон с практическите измерения на образованието и възпитанието на българката, представени в уставните цели и дейност на женските просветни дружества, възникналите през късното Българско възраждане. Образователната дейност на женските организации се разгръща в условията на Третата българска държава. Голямата социална промяна, настъпила след 9 септември 1944 г., не отслабва, а само променя съдържателната насоченост на образователната дейност на женските структури, обединени в единната масова женска организация – Български народен женски съюз (БНЖС)⁷. Вторият редовен конгрес на Съюза (12-14.10.1947) определя като основна цел „просвещаването, политическото възпитание и издигането на културното ниво“⁸ на жените в Републиката.

Масовото ограмотяване на населението, трайното повишаване на образователното равнище на жените и държавното стимулиране на професионалната им реализация в целокупния обществен живот

чрез децата на народа ...“ (Възпитание на жените и народът. – В: Възрожденски страници. Антология, Т. 1, София, 1969).

⁵ За Л. Каравелов „само свободната и достойна майка ражда и отглежда свободни и достойни синове“, като свободата на българката той свързва с нейната образованост. Според него „само положителните науки и правилното женско образование са в състояние да повдигнат човекът и да го изведат на гладкия път“ (Каравелов, Л. За женското възпитание. – В: От сянката на историята: Жените в българското общество и култура (1840 -1940). С., 1998, с. 58).

⁶ „Славнейший Аристотел философ доказува твърде добре; като е неучен женский пол, никакво совершенство не бива на человеческий живот, и праведно казува, защото сичкий наш первый и следственный живот на женско доброустройство стои. На женски ръце и на женско възпитание сичко наше перво навикновение става. От женски уста перво и перво научаваме вси почти величайши божии создания. Женски прилежания и попечения ни перво и перво хранят и тех имаме первый образ и первый предмет за сичко. Жена е на мъжа сичко домашно устроение и украшение; в нея стои големо щастие мужа, следствено и всякое благочиние. Сос една реч, жена е перва и последна причина на наше благоденствие и благочестие.“ (Фотинов, К. Возоброждение женского пола. – В: От сянката на историята: Жените в българското общество и култура (1840 - 1940). С., 1998, 43-45, с. 44).

⁷ До голямата социална промяна на 9 септември 1944 г. в Съюза членуват 10 000 жени, разпределени в 175 дружества. От тези дружества 121 са в градовете, 9 – в селищата гари и 45 – в селата.

⁸ Втори редовен конгрес на Българския народен женски съюз /12-14/ X. 1947 година. – ЦДА,ф. 7, оп. 1, а. е. 2, л. 16.

продължава и в годините след т. нар. народна демокрация. Именно открояването на тенденциите в съдържателната насоченост и формите на образователна дейност на женските дружества, преустроени в женски комисии към отечественофронттовските организации след 1950 г., е цел на настоящото изследване. За осъществяване на целта се използват документалният, архиварският, херменевтичният и аналитико-синтетичният метод в единство с проблемно-историческия и хронологическия подход.

Хронологическият отрязък от време – 1948-1989 г., не е еднороден. Въз основа на двата критерия – *„организационно преустройство на Българския народен женски съюз (БНЖС)“* и *„приоритети в съдържателната насоченост на образователната дейност на женските структури“*, могат да се обособят два основни подетапа на изследвания четвърти етап⁹ с хронологически граници от 1948 до 1989 година.

Първи подетап (1948-1950). Тенденция към масова правно-политическа и културно-битова просвета

Правна уредба. През първия подетап дружественият живот се урежда от приетите в годините на т. нар. „народна демокрация“ – 1944-1947, законови и подзаконови нормативни актове. Сред тях са разпоредбите на чл. 87 на основния закон на Републиката, даващи право на гражданите „да образуват дружества, сдружения и организации, стига

---

⁹ Сто и единадесет годишният хронологически отрязък от време – 1878-1989 г., не е еднороден. Спецификата на политико-икономическите и културни процеси в страната и чужбина и отражението им върху образователната дейност на женските дружества, вътрешното организационно развитие и взаимодействие на тези дружества с другите културно-просветни структури, влиянието на нормативната база, съвременната периодизация на българската история и новият ѝ прочит след 1944 г., и преди всичко вътрешната логика на развитие на изследваното явление налагат обособяване в рамките на изследвания период на **четири етапа** на образователна дейност, хронологически, логически и смислови обвързани. **Четвъртият етап** (1948-1989) се вмества в годините на налагането на тоталитарната система у нас (1948-1953), на умерената либерализация (1953-1962) и на т. нар. „живковизъм“ (1962-1989).

само те да не са против държавния и обществен ред, установен с настоящата Конституция“¹⁰, както и нормите на Устава на БНЖС, приет на Учредителния конгрес (юни 1945) и допълнен от Втория конгрес на Съюза (11-13.X.1947).

Уставните промени от 1947 г. уреждат прилагането на традиционни и утвърдени в практиката методи на работа и създаването на Културно-просветен отдел¹¹ към оперативното ръководство на Съюза, което е знак за мястото, ролята и значимостта на неговата образователната дейност.

Тенденцията. Съдържанието и формите на образователната дейност на съюзните дружества се базират и на приетата от Втория конгрес (2-3.02.1948) нова програма на Отечествения фронт (ОФ) от дванадесет пункта. За първи път след 09.09.1944 г. програмен документ на ОФ е окачествен като „програма на изграждане на социалистическо общество в България“, където се поставя за цел полагане „основите на социалистическото общество“¹². Това неизбежно се отразява на съдържанието на образователната дейност на женските дружества и особено на **правно-политическото** тематично направление, насочено към подготовка на способни и предани на НРБ женски кадри за всички области на живота и където идеологическият момент е все по-силно застъпен в

---

¹⁰ Конституция на Народна република България (КНРБ) от 1947 г., чл. 87. – В: Методиев, В. и Л. Стоянов Българските конституции и конституционни проекти, С. 2003, с. 41-55.

¹¹ „Организационната структура на БНЖС е следната: висш орган е Конгресът, който се свиква на три години. За провеждане решенията на Конгреса се създава Управителен съвет, избран на Конгреса. Управителният съвет се състои от председателка, 4 подпредседателки, 4 секретарки и членове.

За оперативно ръководство от членовете на Управителния съвет се избират Изпълнителен комитет и Постоянно бюро. Към оперативното ръководство се създава просветен отдел. След II конгрес на БНЖС през 1947 година се обособяват отделите: 1/ Организационен отдел, 2/ Културно-просветен, 3/ Отдел Печат, 4/ Връзки с чужбина и 5/ Финансово-отчетен“ (Историческа справка на фонд „Български народен женски съюз“. – ЦДА, ф. 7, оп. 1, л., с. 2).

¹² Програма на общественно-политическата организация Отечествен фронт, приета от Втория конгрес на Отечествения фронт, състоял се на 2 и 3 февруари 1948 г. в София – В: Вторият конгрес на Отечествения фронт. С., 1948, 155–171.

духа на идеите на Отечествения фронт. В този дух е и възпитателната дейност в групите на жените туркини и помакини, обособени като секции на дружествата в селища с по-компактно турско население¹³.

Възпитание със съдържателна насоченост в ценностите на вътрешната и външна политика на народната република се осъществява в традиционните форми и в условията на бригадирското движение, където в строежите на националните обекти в рамките на възстановителния държавен Двегодишен народностопански план (1947-1948) вземат участие 87 хиляди бригадири и бригадирки. За оказаната помощ от женските дружества в изграждането на тези обекти БНЖС е удостоен със златен медал от Димитровския съюз на народната младеж¹⁴.

Идеологизирането на дейността на БНЖС се засилва с решенията на Шестия пленум на Съюза (1948). Целта на политическата просвета вече е свързана не само с организирането на българката в изграждането на социализма, но и с възпитанието ѝ в любов към БРП /к/ и Георги Димитров (1882-1949). Възприема се и класовият подход¹⁵ при подбора на членовете на Съюза. Посредством утвърдените форми – лекции, просветни събрания и беседи, дружественият актив разяснява и подлага на обсъждане въпросите относно значението на женското участие в изборите, правата на жената в старата и новата конституция, политиките на властта, свързани с майчинството, отглеждането и възпитанието на децата, организирането на масовите чествания на 9 септември, 3 март, 1 май и др.

Системна масова просвета на жените се осъществява и в областта на хигиената и бита посредством лекции, сказки, събеседвания, обсъждане на реферати, кръжоци и др. В духа на дванадесетата точка от новата

---

¹³ Историческа справка на фонд „Български народен женски съюз“. – ЦДА, ф. 7, оп. 1, л. 4.

¹⁴ Историческа справка на фонд „Български народен женски съюз“. – ЦДА, ф. 7, оп. 1, л. 4.

¹⁵ Шести пленум на БНЖС. С., 1948, с. 24.

Програма на общественно-политическата организация Отечествен фронт (1948) – „Провеждане на широки здравни мероприятия за осигуряване здравето и жизнеспособността на българския народ“, и на апела в писмото от 09.12.1948 г. на Съюза на здравните работници в България¹⁶ се разгръща широка здравна просветна работа сред жените и цялото население, координирана между женските дружества, народните читалища, здравните комисии и други.

Втори подетап (1950-1989). Организационно преустройство.

Приоритети на образователна дейност

Преустановяване на автономията. Още през първата година на втория подетап настъпва организационно преустройство на дружествения живот и дейност на основание Решението на Политбюро на Българската комунистическа партия (БКП) от 25.05.1950 г. „За да могат жените да се включат по-активно в работата на Отечествения фронт и за да се осигури най-целесъобразното използване на женския актив в центъра и по места, Политбюро счита, че работата сред жените трябва да се преустрои и БНЖС да престане да съществува като съюз...“¹⁷

Прекратяването на самостоятелното съществуване на БНЖС и сливането му с ОФ се обуславя от редица причини – дублират се функциите в политическата просвета на двете структури, доколкото ОФ се изгражда като масова организация за политическо възпитание на българския народ в духа на социализма; координирането не води до желанието от дружествата резултат, свързан със запазване спецификата на женската културно-просветна дейност, основно тематично направление в

---

¹⁶ Писмо № 2116/ 9.XII. 1948 г. на Съюза на здравните работници в България до Централните ръководства на Върховния читалищен съюз, Народния женски съюз, Съюза на народната младеж /културно-просветен отдел/. – ЦДА, ф. 148, оп. 1, а. е. 528, л. 103.

¹⁷ Протокол „А“ № 158 на Политбюро от 25.05.1950 год. – ЦДА, ф. 1, оп. 6, а. е. 870, л. 1.

която е правно-политическото; „женските дружества често изостават зад проблемите“¹⁸, поставени от комунистическата партия и др.

Комисията, в която влиза партийният актив на Управителния съвет на БНЖС, след като обосновава необходимостта от реорганизация, предлага структури и форми на работа сред българските жени. Сред предложенията са:

- създаване Комитет на демократичните български жени към Националния съвет на Отечествения фронт (НС на ОФ), чийто председател да бъде включен в състава на Секретариата на НС на ОФ;
- изграждане на женски комисии към местните, околийските и окръжните отечественофронтovski комитети като помощни органи за работа сред жените;
- поддържане на международните контакти и сътрудничество между Комитета на демократичните български жени и Международната демократична федерация на жените;
- издаване на списание и периодическа литература за просветни цели.

В условията на преустановена автономия (1950-1989) и със статут на помощни органи към съответните отечественофронтovski комитети женските комисии продължават своята образователна дейност, обособена в няколко направления.

Приоритетни направления на образователна дейност. През втория подетап могат да се обособят три основни направления на образователна дейност.

Първо, жените участват като субекти и обекти на масовото ограмотяване¹⁹ на населението през 1953 г. в изпълнение на

---

¹⁸ Писмо № 157-V До ЦК на БКП. - ЦДА, ф. 1, оп. 6, а. е. 870, л. 7.

¹⁹ Независимо че от 1900 до 1944 г. у нас е налице тенденция към непрекъснато намаляване на процента на неграмотните, решителната крачка в това направление е осъществена в края на 40-те и началото на 50-те години с поставената задача от новата

Постановлението на Министерския съвет от с. г. Измеренията на резултатите по ограмотяването, плод на съвместните действия на обществените организации и женските комисии към ОФ, координирани от комунистическата партия, са внушителни. В новооткритите 1 668 курсове за неграмотни и 548 курсове за малограмотни се обучават съответно 17 373 неграмотни и 6 734 малограмотни курсисти с тенденция „процесът да приключи в края на 1953 г. с допълнително ограмотяване на още 100 000 неграмотни и 30 000 малограмотни“²⁰.

Второ, непрекъснатото повишаване на образователното равнище на жените има своите количествени измерения – в края на IV-тата петилетка (1961 – 1965) жените съставляват 30 % от общия брой на специалистите с висше образование, 50 % от специалистите със средно образование в инженерно-техническите специалности и селското стопанство и две трети от икономистите, като някои специалности (медицински сестри, акушерки, заети в текстилната и шивашката промишленост, в които отрасли броят на жените възлиза съответно на 84,5% и 72,3%) са изцяло или почти изцяло феминизирани²¹. Динамиката на повишаването на образователното равнище от по-ниските към по-високите степени показва намаляване на дела на завършилите начално образование в полза на увеличения дял с близо три пъти на завършилите основно, средно и полувисше образование и на четири пъти на завършилите висше образование²² жени през 1956

власт за ликвидиране на неграмотността. В края на 50-те години се обявява, че в България няма неграмотни.

²⁰ Доклад от Иван Лазаров, началник на отдел „Ограмотяване“ при Министерството Относно: Състояние и задачи на работата по ограмотяването след 2-месечното приложение на 53-то постановление на Министерския съвет. – ЦДА, ф. 148, оп. 1, а.е. 42, л. 69.

²¹ Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969, 19-20.

²² От 0.3 % на 1,2 % е увеличен дялът на завършилите висше образование за близо 22 години – от 1934 до 1956 г. (Рангелова, Р. Промени в икономическия и социалния статус на жените в България 1938-1958. – В: Даскалова, Кр. и Кметова, Т. (състав.) Пол

спрямо 1934 г. През 1956 г. жените съставляват 21,6% от специалистите с висше образование в страната, а през 1988 г. – 51,4 %.

Повишаването на образователното равнище на жените, заедно с държавните механизми за стимулиране на тяхната професионална и социална реализация – законодателната закрилата на майчинството²³, детството²⁴ и женския труд, равноправния²⁵ с мъжа избор на професия и местожителство и упражняване на родителската власт над децата в семейството, имат за последица увеличаването на относителния им дял на държавна работа, който през 1946 г. възлиза на 20 %, през 1967 г. – на 42 %²⁶, а през 1965 г. – на 92 %. Последната година е сред върховете по брой жени-депутатки – 65²⁷, възлизащи на 20,2 % от народните представители в XXX Обикновено Народно събрание (1962-1966), и се доближава до максимума на женското присъствие в състава на парламента – 21,7 %, в XXXIV ОНС (1981-1986).

и преход: 1938-1958. Академична конференция. С., 2011. Център за изследвания и политики за жените, с. 33).

²³ „Жената-майка се ползува с особена закрила и грижи на държавата, на стопанските и обществените организации, като ѝ се осигуряват отпуск преди и след раждане при запазване на трудовото ѝ възнаграждение, безплатна акушерска и медицинска помощ, родилни домове, облекчаване на труда ѝ, разширяване мрежата на детските заведения, на предприятията за комунални и битови услуги и за обществено хранене.“ (КНРБ от 1971 г., чл. 37).

²⁴ „До 1944 година у нас е имало само 7 приюта за кърмачета с 284 легла. А през 1967 година броят на детските ясли достига 448 с 29 650 легла, без да се смятат сезонните ясли, които обикновено осигуряват над 17 000 легла. Към тях трябва да се прибавят и 8144 детски градини (постоянни, временни и сезонни), в които са **обхванати 63 на сто от децата от 3 до 7-годишна възраст**“ (Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969).

²⁵ Съгласно чл. 35, ал. 2 от КНРБ от 1971 г. не се допускат никакви привилегии или ограничения в правата, основани на полов признак. Равните права на жената и мъжа в Република България са уредени в чл. 36, а равните съпругески права и задължения в брака и семейството относно отглеждането и възпитанието на децата – в чл. 38, ал. 3 (КНРБ от 1971 г., чл. 35, ал. 2, чл. 36 и чл. 38, ал. 3).

²⁶ Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969.

²⁷ Две от тях – Екатерина Аврамова (1907-1986) и Светла Даскалова (1921-2008), са подпредседателки на Бюрото на Народното събрание, състоящо се от четирима подпредседатели.

Въз основа на данни и анкети, разговори и проучвания на окръжните съвети на жените се изготвят и утвърждават програми от окръжните партийни комитети и окръжните народни съвети за облекчаване труда на жените. Така напр. събраните данни от две научни конференции за състоянието на жените във Великотърновски окръг по показателите – трудова заетост, квалификация, образование, участие в политическия и обществения живот, са в основата на откритите в производствените предприятия стаи за жената и за бременната жена. Пак „по предложение на жените през 1972 г. се реализира програма за увеличаване на местата в детските градини“, като само за една година в окръга се разкриват 2 000 места в резултат на преустроени приемни и почивни домове в близост до Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец и Свищов²⁸.

Трето, образователно-възпитателната дейност на новосъздадения от Националната конференция на българските жени (23-24.09.1968) Комитет на българските жени в системата на Националния съвет на Отечествения фронт за единно и самостоятелно ръководство на жените в цялата страна и неговите регионални и местни органи – окръжните, градските (районните) и общинските съвети на жените, нямат по-различна цел от предходните женски ръководни структури. Успоредно с обществения контрол върху държавните организации по въпросите, свързани с положението на жената като майка, производственичка и общественичка, с дейностите по повишаване на ролята на жената в съвкупния обществен живот и управление, новите структури се грижат за политическото възпитание на „строителките на комунизма“ и представят българските жени пред международните организации и движения. Осъществяваната от съветите политическа просвета и пропаганда цели мотивирано включване на жените, включително и на тези от малцинствата, в социалистическото

---

²⁸ Козлева, Н. Отечественият фронт и движението на българските жени. – В: Баева, И. /състав./ 70 години от поврата на девети септември 1944 година – исторически предпоставки и последствия. Сборник с научни изследвания, С. 2015, 230-234.

съревнование, в предизборните кампании и др., т. е. формиране у тях на активна гражданска позиция и приобщаването им към стопанските и политически задачи на властта.

Повишаването на ролята „на жената-майка, труженичка и съпруга“ в политическия, икономическия и културния живот и в управлението на народното стопанство и държавата е успоредено с възпитанието ѝ в комунистическо отношение към труда²⁹. Най-изтъкнатите орденоноски, рационализаторки и ударнички са удостоени със званието „Герой на социалистическия труд“ (от 14 жени до 1952 г. – 11 в промишлеността и 3 в селското стопанство, до 43³⁰ през 1963 г.), а 457 хил. работнички и служителки са участници в движението за комунистически труд.³¹

Обобщение. През втория подетап (1950-1989) успоредно с прекратяване съществуването на БНЖС и на женските дружества, преустроени в женски комисии със статут на помощни органи към отечественофронтовските комитети, а от 1968 г. – в окръжни, градски (районни) и общински съвети на жените, се засилва идеологическият момент в образователната дейност на жените в духа на политиката на БКП, конституционно регламентирана от 1971 г. като ръководна сила в обществото.³²

Тенденцията към масово ограмотяване на населението с участието на женските комисии под егидата на ОФ през 50-те години на ХХ в. прераства в следващите три десетилетия в целенасочена съвместна дейност

---

²⁹ Решение на на Национална конференция на българските жени, състояла се на 23 и 24 септември 1968 година. – В: Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969.

³⁰ Назърска, Ж. Жените в наградната система на България (30-50-те години на ХХ век). – В: Даскалова, Кр. и Кметова, Т. (състав.) Пол и преход: 1938-1958. Академична конференция. С., 2011. Център за изследвания и политики за жените, с. 33.

³¹ Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969, 20.

³² Съгласно чл. 1, ал. 2 на КНРБ от 1971 г. „Ръководната сила в обществото и държавата е Българската комунистическа партия.“ (КНРБ от 1971 г., чл. 1, ал. 2 – ДВ, 39, 18.05.1971).

на Комитета на българските жени, НС на ОФ и другите обществени организации за трайно повишаване на образователното равнище на жените. Дейността на Българския народен женски съюз, на Комитета на българските жени³³ и комисиите/ съветите за работа сред жените към Отечествения фронт е окачествена в съществен фактор, допринесъл „за многоликата и резултатна дейност на българските жени както вътре в страната, така и вън от нея“³⁴.

Тенденцията към трайно повишаване на образователното равнище на жените е в пряка връзка с държавните механизми за стимулирани на професионалната им реализация и участие в целокупния обществен живот и управление.

Заклучение

През четвъртия етап с хронологически граници от 1948 г. до 1989 г. е налице съществена промяна както в съдържателната насоченост и формите на образователната дейност, така и в организацията на женските структури.

Тематичните направления на образователна дейност на съюзените дружества до 1950 г. се базират на Програма на ОФ от 1948 г. за изграждане на социалистическо общество в България. Ликвидираната формална автономия на женските дружества през 1950 г. и преустройването им в женски комисии към отечественофронтските

---

³³ Съгласно Решението на Националната конференция на българските жени от 23 и 24 септември 1968 г. дотогавашният Комитет на българските жени преустановява своята дейност и се трансформира в Комитет на българските жени, който организира окръжни, градски и общински конференции и събрания за създаване на съвети за работа с жените в качеството им на местни органи на Комитета. Националната конференция гласува *Правилник за устройството, основните насоки и задачите на движението на българските жени*, състоящ се от три части: I. *Устройство на Комитета на българските жени, на окръжните, градските (районните) и общинските съвети на жените*, II. *Основни насоки, функции и задачи на Комитета и съветите на българските жени* и III. *Общи положения*.

³⁴ Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969, с. 219.

комитети логично предопределят идеологемите в тяхната образователно-възпитателна дейност.

Проблемът за равните права на мъжа и жената получава законова регламентация. Държавата насърчава образованието, професионалната и социалната реализация на жената по законодателен път посредством закрила на майчинството, детството, женския труд, равноправния избор на професия и т. н.

Наследник на образователните традиции на Българския женски съюз, Българския народен женски съюз и женските дружества е възстановеният през 1993 г. Български женски съюз. В дейността си по проекти и програми за защита на равните права на жените без оглед на тяхната религиозна, етническа и пр. принадлежност, за подобряване на здравното им състояние и социален статус и стимулиране на участието им в политиката и управлението на всички равнища Съюзът разполага с богатството на историческия опит, с многообразието на образователни практики, апробирани при различни исторически условия и доказали своята непреходност.

Използвана литература и исторически извори

Вазов, Ив. Майка ми – В: Люлека ми замириса (1919). Лирични стихотворения.

Втори редовен конгрес на Българския народен женски съюз /12-14/ X. 1947 година. – ЦДА,ф. 7, оп. 1, а. е. 2, л. 16.

Даскалова, Кр. и Кметова, Т. (състав.) Пол и преход: 1938-1958. Академична конференция. С., 2011. Център за изследвания и политики за жените. http://www.cwsp.bg/upload/docs/Sbornik_final.pdf

Доклад от Иван Лазаров, началник на отдел „Ограмотяване“ при Министерството Относно: Състояние и задачи на работата по

ограмотяването след 2-месечното приложение на 53-то постановление на Министерския съвет. – ЦДА, ф. 148, оп. 1, а.е. 42, л. 69.

Историческа справка на фонд „Български народен женски съюз“. – ЦДА, ф. 7, оп. 1, л. 2-4.

Калинова, Е., И. Баева. Българските преходи 1939–2010. С., 2010.

Каравелов, Л. За женското възпитание. – В: От сянката на историята: Жените в българското общество и култура (1840 -1940). С., 1998.

Козлева, Н. Отечественият фронт и движението на българските жени. – В: Баева, И. (състав.) 70 години от поврата на девети септември 1944 година – исторически предпоставки и последствия. Сборник с научни изследвания, С. 2015, 230-234.

Конституция на Народна република България от 1947 г., чл. 87. – В: Методиев, В. и Л. Стоянов Българските конституции и конституционни проекти, С. 2003, 41-55.

Конституция на Народна република България от 1971 г., чл. 1, ал. 2 – ДВ, 39, 18.05.1971.

Назърска, Ж. Жените в наградната система на България (30-50-те години на XX век). – В: Даскалова, Кр. и Кметова, Т. (съставители) Пол и преход: 1938-1958. Академична конференция. С., 2011.
http://www.cwsp.bg/upload/docs/Sbornik_final.pdf

Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969.

Писмо № 157-V До ЦК на БКП. – ЦДА, ф. 1, оп. 6, а. е. 870, л. 7.

Писмо № 2116/ 9.XII. 1948 г. на Съюза на здравните работници в България до Централните ръководства на Върховния читалищен съюз, Народния женски съюз, Съюза на народната младеж /културно-просветен отдел/. – ЦДА, ф. 148, оп. 1, а. е. 528, л. 103.

Програма на обществено-политическата организация Отечествен фронт, приета от Втория конгрес на Отечествения фронт, състоял се на 2 и 3

февруари 1948 г. в София – В: Вторият конгрес на Отечествения фронт. С., 1948, 155–171.

Протокол „А“ № 158 на Политбюро от 25.05.1950 год. – ЦДА, ф. 1, оп. 6, а. е. 870, л. 1.

Рангелова, Р. Промени в икономическия и социалния статус на жените в България 1938-1958. – В: Даскалова, Кр. и Кметова, Т. (съставители) Пол и преход: 1938-1958. Академична конференция. С., 2011.
http://www.cwsp.bg/upload/docs/Sbornik_final.pdf

Решение на на Национална конференция на българските жени, състояла се на 23 и 24 септември 1968 година. – В: Национална конференция на българските жени /23-24.09.1968 г., София/. Изд. на НС на ОФ, С., 1969.

Славейков, П. Р. Възпитание на жените и народът. – В: Възрожденски страници. Антология, Т. 1, София, 1969.

Фотинов, К. Возобразование женскаго пола. – В: От сянката на историята: Жените в българското общество и култура (1840 -1940). С., 1998, 43-45.

Шести пленум на Българския народен женски съюз. С., 1948.

Проф. дпн Пенка Цонева, Факултет по педагогика,
СУ „Св. Климент Охридски“